

INTRODUCCIÓ

El treball vol explicar el procés de la industrialització a Sant Hilari Sacalm. Com es va passar d'un poble on el principal mitjà de vida era l'agricultura, l'estiueig i el bosc a un poble industrialitzat.

El bosc era la principal font econòmica donat que ocupava gran part de la població activa del municipi, això suposava a més de tenir un sou per aquests treball que la gent s'aprofitava del que donava el bosc: es recollia llenya, glans, castanyes, bolets, caça... Entre els oficis lligats al bosc destacaven els de carboner, roder, traginer... que ocupaven gran part de la població del municipi i que donaven més diners a les famílies. Però amb el pas del temps aquestes feines que havien ocupat tanta gent van anar desapareixent.

La modernitat va fer que les coses canviessin, l'electricitat i els motors varen permetre desenvolupar nova maquinària per treballar.

La industrialització sorgida a finals del s. XIX va canvia la vida i els costums de la gent i va transformar les antigues i tradicionals estructures econòmiques del poble basades en l'explotació del bosc. Aquests canvis varen portar que cada vegada agafés més força l'ofici de torner. De fet ja a l'any 1367 hi ha un document que posa de manifest l'existència d'aquest ofici.

Al poble hi havia petits tallers d'artesans que tornejaven la fusta, però de mica en mica es va anar expandint i va agafar força la indústria de la torneria, que ja tenia certa tradició a la zona. L'èxit d'aquest ofici va convertir tallers familiars en fàbriques i naus industrials i es va consolidar com a primer sector econòmic del municipi.

En aquest treball també explicaré com aquesta industrialització va provocar al municipi tot un seguit de canvis econòmics i socials. Econòmics en tant que es va anar abandonant el món rural i els antics oficis vinculats a aquesta forma de vida, molta gent que treballava al camp va anar a les fàbriques instal·lades al poble deixant masies abandonades. Hi havia molta demanda de mà d'obra i per altra part canvis socials, l'arribada dels primers immigrants. Eren treballadors d'altres zones d'Espanya, en concret de la zona de Sevilla (Écija).

ELS INICIS DE LA TORNERIA

L'activitat productiva de Sant Hilari sempre ha anat lligada al bosc i a l'agricultura. Fins a la dècada dels anys seixanta, les activitats referides a l'explotació del bosc eren el sector que més feina donava. Al 1960, es dedicava un 44,3 % de la població activa al sector primari, un 27,6 % secundari i un 28 % al terciari (1).

(1) RAMS, Emili i TARRÉS, Josep. Les Guílleries. Quaderns de la revista de Girona. n°91

Però amb el pas del temps l'agricultura va perdre força. Els camps de conreu es van abandonar i el bosc de mica en mica va cobrir els antics terrenys de cultiu agrícola. L'explotació del bosc ocupava molta gent, el problema és que era una activitat dura i temporal i això causava greus problemes. La feina s'acabava a darrers de maig o primers de juny i d'altra part també va succeir que els productes que s'explotaven del bosc com el castanyer, del que sortien els rodells, que eren **“feixos de cercols, esberlats per la meitat, ajuntats, aparellats i lligats en forma de rodona, que serveixen per encercolar bótes, caixes d'arengades i altres utensilis que no podien portar ferro”**.⁽²⁾ foren substituïts per altres productes com el plàstic, i la població començà a patir una davallada econòmica i un estancament.

Els homes i dones d'aquestes contrades s'hagueren d'espavilar per a cercar noves maneres de subsistir, ja que era evident que ni el bosc ni l'agricultura podien donar feina a tots, tot l'any. I es va anar reconvertint el sector econòmic del municipi i agafà empenta l'ofici de torner.

Ja al segle XIV l'ofici de torner s'exercia a Sant Hilari, fet que va propiciar l'aparició de les torneries.

L'origen de la torneria a Sant Hilari va lligada la seu entorn natural: el bosc. La fusta era la primera matèria, d'aquí el sorgiment del treball amb la fusta. **“La fusta, primera matèria assequible a tothom, per a desenvolupar la seva habilitat creativa i així poder augmentar els seus ja de per si minvats mitjans de vida. L'home arribarà a donar forma agradable a un tros de fusta, encara que sigui amb eines ben rudimentàries.”** ⁽³⁾

Tornejar consistia en agafar un tros de fusta i, amb un torn i gúbies, convertir-la en un objecte útil o decoratiu. En Pau Torner, els Famades-Ripoll, els Vigatà i molts més, esdevingueren mestres del torn i, per tant, artistes en el treball de tornejat la fusta en el sistema tradicional.

Les fustes emprades pels primers artesans torners eren el boix, el cirerer, el faig, l'alzina i d'altres. Es feien ous de mitja, joiers, anells, polseres, recipients, articles de decoració anomenats també “souvenirs” que varen ser molt apreciats per la gent .

De fet la relació del poble i l'estiueig va tenir molt a veure en donar a conèixer arreu aquesta nova activitat econòmica.

Sant Hilari Sacalm va ser una població amb un gran prestigi i tradició dins del món de l'estiueig. Aquest fet va comportar que hi vingueren un gran nombre de forasters a l'estiu. Sant Hilari és una de les primeres viles d'estiueig de Catalunya. El poble ja era conegut al s. XVIII per l'aigua de la Font Picant. S'hi feien moltes activitats per animar els estiuejants i és en aquest marc que sorgeixen les primeres botigues on s'hi venien els productes que sortien dels tallers dels artesans de fusta i així donar sortida a aquest producte de l'artesania local.

(2) RAMS, Emili i TARRÉS, Josep. Les Guillerries. Quaderns de la revista de Girona. nº91

(3) www.Fira fusta

LES PRIMERES MÀQUINES. LA INDUSTRIALITZACIÓ

Les primeres torneries comptaven amb 1 o 2 treballadors: el propietari o el pare i els fills. Les petites torneries artesanals se situaven als baixos de moltes cases i treballaven amb el torn de peu, una màquina que es movia amb el peu del treballador o amb el torn de ballesta també mogut per la força del treballador.

A poc a poc s'introdueixen ja les màquines per simplificar el treball i augmentar la producció. Utilitzaven energia elèctrica per al seu funcionament i permetien a l'obrer tornejar millor, perquè ja no calia la seva força per fer funcionar el torn i començar el veritable procés de la industrialització. Així, dels torns de ballesta, que fou una eina de gran utilitat, es va passar als embarrats i de mica en mica el procés de la industrialització anava avançant. L'embarrat permetia un treball en sèrie, tot el que abans es feia manual ara la màquina ho simplificava, i permetia que varis obrers treballessin en línea.

CONSOLIDACIÓ I ESPLENDOR DEL SECTOR

Cap els anys 50, sorgeixen les primeres iniciatives empresarials, participacions en fires per donar a conèixer millor els productes, nous objectes: bastons de passeig, cadires, joguines ja que es va introduir una nova matèria prima, el vern que oferia moltes possibilitats perquè era fàcil de treballar.

Però el gran canvi i transformació es produeix amb la fusta negra i l'ampliació de la comercialització arreu d'Espanya i l'exportació.

Si bé hi havia altres pobles que també es dedicaven a la torneria, el fet que va diferenciar els productes elaborats a Sant Hilari de la resta i que varen tenir tant sortida comercial va ser la fusta cremada. Era tanta la demanda d'aquest producte que entre els empresaris el sector s'anomenava "l'or negre". La vida a Sant Hilari va començar a canviar de forma radical a partir del treball amb la fusta negra.

De fet la fusta sovint s'havia ennegrit com element decoratiu dels diferents productes que es fabricaven. El sistema tradicional era cremar-la amb uns bufadors de carburo que aportaven pocs graus de calor i això si bé permetia donar a la fusta el color negre, aquest no era uniforme i la trencava. Va ser a partir d'un encàrrec que va rebre la fàbrica de Can Brugarola de confeccionar uns botons de color negre destinats a complement de la indústria tèxtil. Van haver de perfeccionar el sistema tradicional de cremat. Al bufador que s'utilitzava se li va barrejar oxigen i la temperatura del foc que sortia dels bufadors era molt superior a la que fins llavors s'obtenia, de manera que s'aconseguia donar-li un color negre uniforme sense que es trenqués.

A instàncies del mercat, la majoria de peces foren cremades, en part totalment, per aconseguir una nova ornamentació i obrir futures perspectives de mercat i d'aquí va venir el "boom" de la fusta cremada. És a partir dels anys 70 que podem parlar que aquesta indústria va ser el gran "motor generatiu de creixement". En aquesta dècada estava arrelat al poble tot un teixit de petites i mitjanes empreses, algunes eren tallers muntats per obrers emprenedors. En total hi havia 57 indústries. a l'època de màxim esplendor, del sector dedicades al treball amb la fusta.

Ma d'obra

La importància que va tenir aquesta industrialització es demostra a les xifres de població. Al període comprés entre els anys 1970-72, el sector primari ocupava el 8 % de la població activa, el secundari un 65,4 % i el terciari 26,25 % (4). S'havia passat de ser un poble agrari i d'estiueig a ser un municipi industrial sense perdre el turisme d'estiu.

Aquesta indústria, que agafà molta empenta, va acollir molts treballadors, gent que deixava el camp, el bosc, i també famílies immigrades principalment d'Andalusia. També va permetre de mica en mica la incorporació de la dona al món laboral. El descens de la població de les zones rurals, es produeix per l'abandonament del masos i de les feines tradicionals de l'agricultura i el bosc. La possibilitat de trobar feina estable i més ben remunerada que no pas el treball de pagès o del bosc fan que s'abandonin les feines de sempre: **"L'any 1957 de la parròquia de Santa Margarida de Vallors de Sant Hilari en marxen 22 famílies. Hi ha un despoblament generalitzat."** (5)

CRISI DEL SECTOR

La cosa canvià a partir de finals dels anys vuitanta i noranta quan la competència entre les mateixes empreses del sector i d'altres llocs de l'exterior provocaren una davallada en la demanda d'elements decoratius.

L'esclat que va viure aquesta activitat industrial es va veure greument afectada a principi dels anys 90 .Aquesta no va aguantar la crisi energètica, l'encariment de les matèries primeres, la competència de mercats internacionals ni la propia competència entre les mateixes empreses locals del sector. També perquè es va anar deixant de demanar els productes que es feien "souvenirs" i les empreses no varen canviar a temps la seva oferta de productes.

(4) PLADEVALL, Antoni i SERRADESANFERM, Àngel. Sant Hilari Sacalm capital de les Guilleries

(5) PLADEVALL, Antoni i SERRADESANFERM, Àngel. Sant Hilari Sacalm capital de les Guilleries

En un escrit de l'any 1981 d'una revista publicada al poble també es destaca que la greu crisi del sector industrial a Sant Hilari va ser que no estava diversificada si no que tota la indústria es **“recolza de manera gairebé exclusiva en la torneria, i de manera residual, en l'embotellament d'aigües minerals.” (6)**

La manera com es comercialitzaven els productes va ser la principal causa del “col·lapse” del sector de la torneria **“Perquè els productes, al ser empreses petites es comercialitzaven a través d'intermediaris (agents de compres dels països exportadors. Aquests agent jugaven un paper doblement negatiu: feien baixar els preus entre les petites empreses del poble i d'altra banda les empreses deixaven en mans d'aquest agents la comercialització dels seu productes” (7)**

Calia fer nous plantejaments i les indústries ben assessorades o amb capital disponible iniciaren una imprescindible reconversió. A partir d'aquell moment es pot dir que hi hagué una especialització de la producció. Uns optaren per a fer làmpades i moble auxiliar, altres per marcs de quadres i talla i alguns seguiren amb la mateixa matèria decorativa però amb innovacions. També adquirí importància la compra-venda, la importació de productes procedents d'orient per a situar-los en altres mercats. Alguns ja solament es dedicaren a produir peces per a altres indústries locals i moltes hagueren de tancar.

CONCLUSIÓ

El bosc ha estat sempre generós a les Guilleries i d'aquí que se l'hagi mimat en molts aspectes. La diversa i espessa massa forestal que tenim ha donat llenya, carbó, fusta, castanyes, bolets i, sobretot, feina: rodgers, carboners, traginers, bosquerols...

Ja no queda res d'aquells carboners, que de vegades estaven quatre mesos al bosc vivint en una barraca.

La modernitat i la industrialització portarà un canvi radical a Sant Hilar i després de la greu crisi del sector, al municipi només resten actualment dues torneries com les que he explicat al treball , tot i que queden encara algunes empreses que treballen la fusta.

L'activitat agrària ha quedat reduïda a poques explotacions. La silvicultura, que sempre ha estat tradicional a la zona, ha canviat cap a una nova especialització: explotació de coníferes i avets.

Novament, els canvis socials han produït canvis en el sector econòmic de Sant Hilari i donada la gran demanda en el consum d'aigua embotellada i la indústria que explota l'aigua mineral que s'ha convertit en la primera indústria de la zona, però que en aquests moments també pateix una forta crisi degut a l'augment del consum de marques blanques.

(6) (7) PLANAS Lluís. “Terra” octubre 1981, nº19

Els embarrats permetien el treball en sèrie.

Foto Fira Fusta

Obrers treballant en una nau industrial. S'observa plenament la mecanització de les torneries i com es treballava la fusta

Foto Fira Fusta

Torn ballesta
Foto Jan Clarassó

Diferents eines per tornejar la fusta: gúbies, gúbies de gravar, informadors i trencadors.
Foto Jan Clarassó

Els botons que van donar lloc a una nova manera d'ennegrir la fusta
Foto Jan Clarassó

Diferents objectes "souvenirs" elaborats a les torneries de Sant Hilari
Foto Jan Clarassó

BIBLIOGRAFIA

- PLADEVALL, Antoni i SERRADESANFERM, Àngel. Sant Hilari Sacalm capital de les Guilleries
- PLANAS Lluís. "Terra" octubre 1981, nº19
- RAMS, Emili i TARRÉS, Josep. Les Guilleries. Quaderns de la revista de Girona. nº91
- www.Fira fusta
- www.oficina de turisme ajuntament de Sant Hilari
- www.consell Comercial de la Selva